

MŰSORON KIVÜL

André Gide, a haladó szellemű európai értelmiség eszménye, hazajött Oroszországból és kijelentette, hogy neki nem tetszik. Az éhezés még hagyján, mondta: de kibírhatatlan a terror, az emberek rettegnek, mindenki árulástól fél, mindenki gyanús. Gide nem most járt először Szovjetországban. Tudommal járt már odakünn három év előtt, s a szovjet akkor nagy ünnepekkel fogadta. A magyar közönség ismeri Gide nevét, ismeri egyes műveit is, de nem sokan ismerik szerepének jelentőségét. Él egy nemzedék Európában, akiknek Gide a Legfelsőbb Kingilatkoztatás. Ez a démonikus nyugtalan lélek, aki hatvan éven át fennen hirdette, hogy a megnyugvás a halál kezdete, hogy csak az él igazán, aki mer céltalanul élni, ez a hugenotta francia, az újkori francia prózának egyik legnemesebb készült-ségű mestere, hihetetlen hatással volt kora szellemi drámlataira. Klasszikus tömörségű prózáiról, kinek minden írásában forradalmi lélek lobogott. A fiatal Gide-nek személyes ügye volt Istennel és az Ördöggel, az Angyallal és a Szellemmel, a Gyöngyörrel és a Halállal; kevés író ismerünk a világirodalomban, aki olyan konok haláltagadó lett volna, mint a húsz év előtti Gide.

Utja a bolsevikiekhez csaknem misztikus. Gide nem az a tipikus, gazdag polgári intellektuál, aki gyökértelenül lézeng a világban, s végül tehetetlenül megadja magát a jelszavaknak. Gide nem „szalonbolsevista”. Ez az író, aki a francia polgári kultúrának minden javát örökségbe kapta testi és szellemi őseitől, megszállott révületben tévedt el Moszkvába. Három-négy év előtt már híre járt, hogy Gide beállott bolsevikinek. Az iródatmat megtagadta. A magányos, rejté-

lyes, hedonista lélek kilépett magánya köreiből, népgyűlésekre járt, végül hivatalosan is belépett a bolsevista pártba. Mit képzelt? Mit remélt? Mi kényszerítette? A sugárzó értelem, aki utált mindent, ami vajákos ábrándozás, egyszerre hirdetni kezdte, hogy csak Keletről jön a világosság... A valóság, az érzékelés megszállottja, dervise volt. S egyszerre prédikálni kezdte, hogy Paradicsom csak egy van: a Szovjet, út csak egy: a bolsevizmus. Fellépésének hatása a fiatal európai értelmiségre felmérhetetlen. Akik eddig ingadoztak, egyszerre megtértek. Ha Gide bolsevista — mondták —, akkor mindennek vége. Ha Gide elismeri a kollektív életideált, akkor senkinek nincs joga többé kételkedni; ha Gide fennen hirdeti, hogy a művész egyéniségét csak a bolsevista társadalomban fejtheti ki maradék nélkül és szabadon — s hirdette! —, akkor csakugyan befellegzett a kapitalista Európának, a kapitalista műveltségnek, s erkölcsstelen minden szellemi magatartás, amely nem szolgálja a „mozgalmat”. Így beszélt egy tétovázó nemzedék. Gide „megtérése” volt a legfelsőbb érv. Gide volt a szovjet hamelni patkányfogója, aki varázssíjjal maga után csalta és bolsevizálta Európa polgári ifjúságának nagy tömegeit.

Ez a Gide jött most haza Oroszországból, s kijelentette, hogy a Paradicsomban bái van. Ugyanazzal az elfogulatlan természetességgel, amellyel megtagadta a kapitalista kulturát és a polgári társadalmat, hírül adja most, hogy a szovjet „kibírhatatlan”. Többen, akik nem jártunk Oroszországban, viszont nem is voltunk soha tanjai a bolsevista pártnak, s kikét Gide három év előtti „megtérése” sem tudott a szovjetről táplált véleményünkben megingatni, izgalom és mearendülés nélkül fogadjuk ez információkat. Valószínű, hogy párfordulása óriási vihart idéz fel vörös és fehér frontokon egyaránt. Mi sajnáljuk, hogy három év kellett Gide-nek a felismeréshez. S megüzenünk neki hogy a mai naptól ő is „fascista” mint mindenki, aki él, gondolkodik s nem lelkesedik, például, a moszkvai tömegkivégzésekért.

MÁRAI SÁNDOR

Voir : lettre d'Agnes de Szekula
du 17 Janvier 1937

806
1/4